

4. Задорожний В. Як треба читати тексти кирилівського письма / Василь Задорожний // Дивослово. — 2004. — №2. — С. 22-25.
5. Нагацький Т. Про вагу Слова / Тарас Нагацький // Пізнай правду. — 2004. — № 1(64). — С. 14-15.
6. Огієнкові афоризми і сентенції / упоряд., вступна стаття і покажчик З. Тіменика. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 1996. — 96 с.
7. Огієнко І. І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / І. І. Огієнко (Митрополит Іларіон) ; упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М. С. Тимошик. — К. : Либідь, 1995. — 296 с.
8. Приказки, прислів'я, і таке інше / уклад М. Номис. — К., 1993. — 768 с.

The article tells about force of Ivan Ogienko's word (Metropolitan Ilarion) through the prism of years, its about study and cognition of the mother tongue in its diachronic cut.

Key words and word-combinations: Ogienko's word, old church Slavonic language, old writing sights.

Отримано: 30.08.2010 р.

УДК 011(477)(092):371

Т. П. Москвіна

Житомирський державний університет ім. Івана Франка

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ: ВИЯВЛЕННЯ ПОЧУТТЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ГІДНОСТІ

Автор статті пропонує технологічну розробку щодо виявлення почуття громадянської гідності школярів, подає концепцію виховної роботи Житомирського державного університету імені Івана Франка з національного виховання майбутніх вчителів.

Ключові слова і словосполучення: патріотизм, почуття обов'язку і честі, людської гідності і волелюбства.

У творчій спадщині Івана Огієнка велике значення набувають проблеми національної освіти і національно-патріотичного виховання, формування національної і громадянської свідомості учнівської молоді. В сучасних умовах реформування освіти значна увага приділяється цим проблемам, особливо проблемі виявлення почуття громадянської гідності підростаючого покоління, яке буди жити і працювати у третьому тисячолітті в Україні.

Одним з основних принципів сучасної педагогіки є формування активної настанови на утвердження української держави, прищеплення підростаючому поколінню імунітету проти національного самознищення, виховання національного самоусвідомлення. У наші дні склалися сприятливі умови для духовного відродження нації, для ліквідації у свідомості юні негативізмів щодо національних цінностей. В цих умовах треба намагатися зацікавити кожного з учнів своїм корінням, прилучити до активного життя, щоб їм не було од-

наково, хто вони, якого роду. Ми — українці. Повинні бути свідомі своєї нації, горді свого імені.

Історія людства переконливо засвідчує, що світогляд громадян цивілізованих держав формується на основі ідейних, морально-духовних цінностей. Тому система національного виховання у школі повинна визначатися прилученням молодого покоління до глибокого пізнання багатств національної культури, готовності розвивати і захищати духовні цінності свого народу, трудитися на благо Батьківщини, підносити її міжнародний авторитет. Завданням учителя є спрямування зусиль на формування у вихованців таких особистісних якостей і рис характеру, як патріотичність, громадянська відповідальність і готовність до праці в ім'я Батьківщини, готовність розвивати і захищати рідну мову, культуру, інші національні цінності.

Патріотизм є головним чинником національного світогляду молоді. Від того, наскільки широко вона буде прийнята патріотичним почуттям, залежить цінність Української держави. Характерними ознаками патріота є розуміння і сприйняття української ідеї, сприяння розбудові державної незалежної України, готовність до захисту своєї Батьківщини, пошана до історичної пам'яті, любов до рідної культури, мови, національних свят і традицій, дотримання Конституції України, дбайливе ставлення до національних багатств і рідної природи, збереження та зміцнення власного здоров'я і здоров'я однолітків.

Національне виховання ставить за мету прищепити дітям віру в українську ідею, в основі якої лежить служіння Україні. Вона втілює прагнення кожного громадянина до державності і соборності через пошану до свого народу, його культури.

Сприяння розбудові державної незалежності України означає здатність вихованців глибоко пізнавати національно-визвольний, патріотично-державницький дух попередніх поколінь українців, пошану до героїв нації, усвідомлення незнищенності держави, її народу і культури, а також своєї національної приналежності до рідної землі, народу, готовності до трудового й героїчного подвигу в ім'я України.

Готовність до захисту Батьківщини — це вірність українським ідеалам волелюбності, патріотизму, добра, краси, мужності і відваги; глибоке розуміння громадянського обов'язку, який передбачає готовність у будь-який час стати на захист Батьківщини. Батьківщина для кожного свідомого громадянина не тільки близька, рідна, свята, вона ще й порівнюється з найсвятішим образом — Матір'ю, її не вибирають, нею не спекулюють, а захищають до останньої краплі крові.

Пошана до історичної пам'яті відображає тривалий і складний процес історії України, дає необхідну суму знань про нашу Вітчизну та її народ у певній закономірності. У справі відновлення почуття національної гідності величезне значення має висвітлення правдивої історії українського народу, його культури та освіти, відкриття замулених сторінок нашої спадщини, повернення імен видатних українських політиків, учених, художників, композиторів тощо.

Любов до рідної культури, мови, національних свят і традицій передбачає прилучення дітей до чарівного світу обрядів, звичаїв,

традицій українського народу, прищеплення шанобливого ставлення до його культурних надбань. Засвоєння відповідної інформації розширить знання учнів про рідний народ, високу гуманістичну наповненість його традиційної культури, породить самоусвідомлення себе як її невід'ємної складової.

Дотримання Конституції України, дбайливе ставлення до національних багатств і рідної природи є однією з характерних ознак патріота. Ознайомлення учнів з правами, свободами, обов'язками, зафіксованими в Основному Законі, збагачують їх громадянську свідомість, активізують конституційне сприйняття і мислення. Дбайливо ставитись до національних багатств, до природи означає охороняти їх від бездумного і злочинного втручання, піклуватися про збереження і примноження.

Збереження та зміцнення власного здоров'я і здоров'я однолітків передбачає озброєння учнів знаннями про роль фізичної культури в житті людини, необхідність фізичного і психічного загартування, дотримання санітарно-гігієнічних норм, режиму праці і харчування, медико-профілактичних порад. Свідомий громадянин дбає про своє здоров'я і здоров'я оточуючих в ім'я процвітання України, її авторитету на світовій арені.

Почуття громадянської гідності означає переживання громадянином позитивного ставлення до самого себе і вимогу ним такого самого ставлення з боку інших з огляду на цінності своєї держави. Маючи цю якість, особистість контролює свою поведінку — здійснює вчинки, які підтримують репутацію нації, підвищують авторитет держави і, навпаки, утримуються від негативних дій іншого боку, почуття громадянської гідності змушує особистість очікувати поваги до своєї держави.

Патріотизм, почуття обов'язку і честі, людської гідності і волелюбства є чи не найголовнішими прикметами виховного ідеалу. Рівень сформованості духовного світу особистості визначається такими критеріями, як уміння визначити риси національного характеру і дати їм визначення, сприймання і розуміння учнями духовного світу іншої особистості, наявність національного ідеалу, усвідомлення своєї ментальності як вияву високої духовності і патріотизму.

Успіх громадянсько-патріотичного виховання насамперед залежить від вчителя. Тому він повинен знати сутність громадянськості і патріотичності, як її складовою, а також вікові, психологічні й етнічні особливості учнів, втілювати в собі високо громадянські якості. Вчитель має знати і враховувати громадянську біографію кожного школяра. Одне з важливих завдань проблеми національного виховання учнів початкових класів є виявлення «вузьких місць» у формуванні громадянина, патріота і розробка методичних рекомендацій учителям та вихователям щодо їх подолання. Для даної категорії учнів найбільш прийнятним є метод спостереження.

Картка спостереження *“Я — громадянин”* за виявом громадянських рис учнів включає питання:

1) відповідальне ставлення до навчання; 2) свідома дисципліна; 3) відповідальне ставлення до виконання громадських доручень;

4) активність на уроці; 5) притаманне почуття обов'язку; 6) активність у позаурочній колективній діяльності; 7) прагнення до усвідомлення власного; 8) “Я”, свого місця у класному колективі, пишається своїми успіхами у навчанні та добрими вчинками.

Картка спостереження “Я — патріот” за виявом патріотичних рис учнів включає питання:

1) розмовляє і любить українську мову; 2) любить українські пісні, свята; 3) розуміє і пишається незалежністю України; 4) дбайливо ставиться до рідної природи, шкільного майна; 5) зміцнює особисте здоров'я, любить фіззарядку, дотримується норм особистої гігієни; 6) розуміє поняття “захист Батьківщини”.

Запропоновані картки були заповнені вчителями других класів на кожного учня окремо. Робота проходила протягом березня 2009 року в ЗОШ № 12 міста Житомира. На основі отриманих даних, а також залежно від повноти сформованості розглядуваних якостей ми виділили чотири рівні вихованості громадянськості учнів (максимальний, високий, середній, низький) і невихованість. Кожний рівень (як і невихованість) має показники й ознаки, що виступають у ролі умовних диференційованих описів, конкретних “ключів” для розпізнавання. Зокрема, максимальний рівень розвиненості української патріотичності означає, що учень виявляє ініціативу в різних суспільно корисних акціях, проводить роз'яснювальну історико-патріотичну роботу з товаришами, готовий максимально жертвувати своїми інтересами заради української держави. Високий рівень — прояв інтересу до історії й культури України, гордість за неї, активна участь у громадській діяльності. Середній рівень — поверхневий інтерес до всього українського, пасивна участь у патріотичних заходах. Низький рівень — байдужість до всього національного, участь у заходах патріотичного змісту тільки під тиском і контролем учителя.

Невихованість означає не тільки відсутність української патріотичності, а й появу зародків антипатріотичності (адже, як відомо, в психіці вакууму практично не буває). Вона проявляється в тому, що учень забуває своїх предків, рідну мову, звичаї, або, ще гірше, глузує з них, презирливо ставиться до історії та культури держави.

З метою подолання в учнів молодших класів патріотичної невихованості вчителям було запропоновано провести систематичну роботу з використанням принципів, методів і засобів патріотичного виховання. Крім того, вони мали дотримуватися функціональних обов'язків класовода щодо організації і здійснення національного виховання учнів молодшого шкільного віку. Це вивчення стану сформованості рис учня — громадянина, патріота, постановка мети і завдань патріотичного виховання учнів класу з урахуванням потреб, інтересу, потенціальних можливостей класного колективу, груп учнів класу, учнів, визначення тематики патріотичних вихованих заходів та їх проведення, залучення сім'ї та громадськості до патріотичного виховання учнів класу, організація та зміст індивідуальної роботи з учнями з громадянсько-патріотичного виховання. Проведена робота

сприяла розвитку у школярів патріотичної свідомості, а також в ході якої діти мали можливість виявити патріотичні почуття і риси.

Новій суверенній Україні потрібні нові люди, тобто такі її громадяни, які характеризуються глибоко осмисленою життєвою позицією. Виховати таку особистість можна тільки за умови розвитку національної освіти, в якій система виховання і навчання ґрунтується на ідеях національного світогляду, народної філософії, на засадах родинного виховання української етнопедогогіки, наукової педагогічної думки.

Житомирський державний університет, який проводить підготовку кваліфікованих кадрів, в тому числі вчителів шкіл нашої області, сприяє національному вихованню студентів — майбутніх вчителів: проведення конференцій, молодіжних акцій, заходи, присвячені видатним датам нашої країни. Проректор з навчально-методичної та виховної роботи Житомирського державного університету Вискушенко Д.А. відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України № 647 від 10.07.2009 р. спрямовує викладачів та студентів університету брати активну участь у Всеукраїнській молодіжній акції «Пам'ятати. Відродити. Зберегти», яку започаткував історичний факультет.

Було розроблено та затверджено графік проведення оглядових і тематичних екскурсій з відвідування об'єктів культурної спадщини, історико-культурних заповідників і музеїв. Для студентів I-х та II-х курсів було проведено низку екскурсій до музеїв С. П. Корольова та В. Г. Короленка, які жили та творили у місті Житомирі. Для студентів III-х та IV-х курсів було проведено екскурсій та лекції про архітектурні споруди Старого Житомира кінця XIX — першої половини XX ст. Студенти університету відвідали 26-го вересня 2009 р. Національний музей народної архітектури та побуту у селищі «Пирогів».

У листопаді 2009 р. студенти університету брали участь у загальнодержавних заходах по вшануванню жертв Голодомору 1932-1933 рр., у проведенні науково-практичної конференції «Олександр Білецький і Петро Єфименко — видатні українські вчені, культурні діячі». 1 березня 2010 р. була проведена науково-практичну конференцію «Українські січові стрільці у становленні Української державності». Викладачі та студенти університету постійно беруть участь у підготовці та проведенні теле- і радіопередач на обласному телебаченні і радіо з відповідної тематики.

Редакція загальноуніверситетської газети «Універсум» та студентське радіо систематично висвітлюють питання, пов'язані з популяризацією національної історії та культури. Так, лише в останньому номері газети «Універсум» (1-2 (72-73) січень-лютий 2010 р.) опубліковано статтю студентки I-го курсу історичного факультету Марії Ожгібесової «Україна єдина: від Крутів до Соборності» та статтю-роздум Оксани Поліщук «Дивитися, плакати і мовчати!», присвячену постаті Великого Кобзаря Т. Г. Шевченка. На квітень 2010 р. заплановано проведення щорічної учнівсько-студентської краєзнавчої конференції.

Отже, завдяки загальним зусиллям викладачів Житомирського державного університету імені Івана Франка і вчителів та виховате-

лів шкіл нашої області національне виховання спрямоване на виявлення почуття громадянської гідності у підростаючого покоління.

Список використаних джерел:

1. Іван Огієнко й утвердження гуманітарної науки та освіти в Україні : матеріали доп. і повід. на Всеукр. наук.-прак. конф., 4-5 березня 1997 р. / за ред. докт. пед. наук М. В. Левківського. — Житомир : Журфонд, 1997. — 104 с.
2. Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти. — К. : Освіта, 1997. — 24 с.
3. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навчальний посібник / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко ; за ред. О. О. Любара. — К. : Т-во «Знання», КОО, 2003. — 450 с.

The article is about technological development in relation to the exposure of sense of civil dignity of schoolchildren and education work in the Zhytomyr State University from national education of future teachers.

Key words and word-combinations: patriotism, sense of duty and honour, human dignity, and love of freedom.

Отримано: 30.08.2010 р.

УДК 811.161.2'38:821.161.2-1.01/7.08

Л. В. Мужеловська

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

МОВОСТИЛЬ РЕЛІГІЙНОЇ ПОЕЗІЇ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті досліджуємо мовистиль релігійної поезії Івана Огієнка, аналізуємо особливості використання автором найяскравіших мовних засобів, стилістичних тропів і фігур, визначаємо їх естетичні й пізнавальні функції.

Ключові слова і словосполучення: релігійна поезія, духовність, образність, експресія, метафора, порівняння, епітет, біблеїзми, старослов'язи́зми, архаїзми, повтори.

Могутні витоки духовності й таланту Івана Огієнка, що явили світові універсальність гуманістичного доробку в царині філології, історії, культурології, богослів'я, педагогіки, виразно окреслені в його поетичній спадщині. Цей пласт його творчості цікавий, самобутній і різнобічний, проте, на нашу думку, й до сьогодні залишається малодослідженим як літературознавцями, так і мовознавцями.

Поетичний доробок Івана Огієнка вивчали З. Тіменик, М. Тимошик, Д. Степовик, Є. Сохацька, В. Лучук, Н. Лізниченко, Т. Воротняк, О. Опанасюк, С. Болтівець та ін. Однак наукових праць, присвячених лінгвістичному аналізу його поетичних творів, майже немає.

Мета нашої статті — дослідити мовностилістичні особливості релігійної поезії митрополита Іларіона, опублікованої на сторінках канадських часописів «Слово істини», «Наша культура», «Віра й культура», які видавав й редагував Іван Огієнко впродовж двадцяти років (1947-1967 рр.).